

Lada Stevanović

Etnografski institut SANU

Beograd, Srbija

lada.stevanovic@gmail.com

Privremeni boravak u tvrđavi Ig

Uredila Milica Antić Gaber, napisale: Milica Antić Gaber,
Darja Tadič, Nina Perger, Jasna Podreka, Deja Crnović

Začasno bivališće: Na grad 25, Ig, tj. *Privremeni boravak u tvrđavi Ig*, knjiga je u kojoj se nalazi deset životnih priča žena na odsluženju kazne u ženskom zatvoru Ig, u Sloveniji, nedaleko od Ljubljane. Pored toga što predstavlja deset intimnih, potresnih ispovesti žena i što bi se već kao takva mogla definisati kao pionirski projekat, zapravo je reč o daleko kompleksnijem poduhvatu. Naime, u senzibilnom, a istovremeno i analitičkom uvodu, advokat Dino Bauk nas poziva da ovim pričama i zatvorenicama priđemo bez predrasuda. Pored toga, u uvodu je naznačeno ono što će biti detaljno argumentovano u narednom poglavlju knjige, a to je čitav splet društvenih okolnosti koje utiču na marginalizovani položaj žene. Upravo s obzirom na ovaj kontekst razložene su različite socijalne komponente koje određuju položaj zatvorenica: u kojim se uslovima počinje sa prestupima, kakav je sistem kazni, kakve su mogućnosti pronalazjenja advokata, na koji način funkcionišu zatvori i, na posletku, pod kakvim okolnostima ove žene ulaze u društvo nakon izlaska iz zatvora i da li postoje mehanizmi koji omogućavaju njihovu reintegraciju. Predgovor o kome je reč napisala je grupa autorki ove knjige (urednica Milica Antić Gaber, Darja Tadič, Nina Perger, Jasna Podreka, Deja Crnović), vrlo razložno nas uvodeći u tematiku, metodologiju istraživanja i pripreme za razgovore sa zatvorenicama – od upoznavanja samog funkcionisanja zatvora i rada uprave do samih intervjua sa zatvorenicama. Na saradnju su pozvane sve žene koje su u trenutku započinjanja projekta bile na odsluženju kazne. Odazvalo ih se deset, i njihove su ispovesti pred nama. Pre čitanja ovih potresnih priča, autorke nas upoznaju sa finesama svog

metodološkog pristupa *narativnog intervjua* – poput odluke da se ne informišu unapred o svojim sagovornicama i da im ne postavljaju potpitanja, osim u slučaju nejasnoća ili „zapinjanja“ u razgovoru, i to upravo da bi im ostavile prostor i slobodu da izraze ono što žele. Pored detaljno razrađene i obrazložene metodologije, ovaj predgovor obuhvata i značajnu teoretizaciju, koja se pre svega zasniva na literaturi o zatvorenicama. Pored ove zaista blistavo predstavljene i razjašnjene metodološke i teorijske strukture, ono što predstavlja novinu i dragocenost knjige jeste isticanje rodne komponente, koja se u sličnim istraživanjima zanemaruje, kao i teoretizacija ove problematike dvostruke (tačnije rečeno višestruke) marginalizacije, ali i ukazivanje na nedostatak sličnih istraživanja i publikacija.

Polazeći od Gofmanove definicije zatvora kao *totalne institucije*, u kojoj se život odvija po specifičnim pravilima i izolovano od društva u celini, ova knjiga zapravo pokazuje kako se zatvor nikako ne može posmatrati van šireg društvenog konteksta.

Svaka od ispričanih ličnih ispovesti specifična je, svaka priča je drugačija, ali ono što je zajedničko mnogim zapisanim iskustvima jeste to da su ove žene često bile žrtve – nasilja, prevara, pretnji, silovanja, ili droge. Utisci, emocije i informacije koji nam ostaju nakon čitanja knjige bivaju potresni, tužni, bolni, komplikovani i veoma različiti, kao i same životne priče, pa ih je teško svesti u nekoliko pasusa. Međutim, pored tuge i saosećanja koji se bude nakon čitanja ovih životnih priča, meni zapravo ostaje snažan utisak nepravde upravo zbog toga što su ove žene vrlo često i same bile žrtve, i što najčešće nisu imale načina i podrške da izađu na kraj sa nasiljem koje su trpele. I, iako za neke od njih zatvor bukvalno znači mir i sigurnost (od nasilnika), krevet i hranu, pa i mogućnost da porazgovaraju sa psihološkinjom ili psihologom ili sa čuvarkama, koje su naročito često opisane kao osobe koje su tople i spremne za razgovor, ostaje utisak da ove žene ne dobijaju dovoljno podrške. Dakle, umesto da zatvor bude mesto koje će na neki način moći pozitivno da utiče na društvenu ugroženost onih koje dođu na odsluženje kazne, on je katkada samo povećava. Kada govorimo npr. o drogi, ona se u zatvoru može naći, što otežava situaciju ženama koje su drogu prestale da koriste. Osim toga, postoji i navika osoblja da etiketira kao narkomanke, tj. zavisnice, i one koje više ne uzimaju drogu i koje za to imaju dokaz. Ovo su samo neki od primera slabosti sistema na koje su sagovornice i autorke knjige upozorile.

Osim ovih ličnih ispovesti i analiza u uvodu, predgovoru i pogovoru, knjigu sačinjava i niz fotografija napravljenih u zatvoru na Igu,

kojima je oslikano i spoljno okruženje u kome zatvorenice žive. Prizori su veoma različiti: od samice i telefonske govornice, ali i bojlera koji ne radi ili veša koji se suši, do slika sa hrišćanskim motivima i oslikanog zida na kome mačka i mačor prislonjeni gledaju zalazak sunca. Tako i ovaj prostor izvan slobode oživljava pred nama i dobija toplinu.

I na kraju još nešto o samom naslovu knjige – **Začasno bivališće: Na grad 25, Ig**, tj. *Privremeni boravak u tvrđavi Ig*. Za mene, koja sam nekoliko godina kao studentkinja imala privremeni boravak (tj. začasno bivališće) u Sloveniji, ovaj je naslov odmah stvorio asocijaciju na administrativnu proceduru prijave *privremenog boravka* koju sam morala da prolazim. Taj naslov me je na početku zbunio i pomislila sam kako smo zapravo skloni da, makar u prvom trenutku, sve posmatramo iz vlastitog ugla i iskustva. A onda se tokom čitanja ove knjige ispostavilo da naslov uopšte nije slučajan i da moja asocijacija i nije bila toliko pogrešna – naime, jedna od zatvorenica je skrenula pažnju na to kako joj je dolaskom u zatvor zvanično promenjena adresa i kako je njen novi *privremeni boravak*, ali i njen novi privremeni dom, zapravo postao zatvor. Međutim, kako je to pokazala ova knjiga, lične ispovesti zatvorenica iz ovog doma, ali i prateći tekst knjige, ne govore samo o životima u prostoru izvan slobode, već prikazuju zatvor na Igu kao „ogledalo“ šireg društva, ukazujući jasno na ona bolna čvorišta koja bi trebalo korigovati kako bi se ostvarila snažnija društvena podrška onim ženama koje su ugrožene.